

„Zázračný pramen“ Panny Marie Vlachernské

RŮŽENA DOSTÁLOVÁ

Vlachernský chrám zasvěcený Bohorodičce patřil k nejproslulejším cařihradským chrámům. Nalézal se v blízkosti tzv. Vlachernského paláce při severním cípu hradeb u Zlatého rohu, z něhož dnes zbývají pouze základy. Poněvadž dnes má řada turistů možnost navštívit Konstantinopol a její památky, bude snad pro některé z nich zajímavé seznámit se blíže s tzv. „zázračným pramenem“ Panny Marie Vlachernské, který v těchto místech vytékal a možná už v předkřesťanské době byl zasvěcen nějakému ženskému božstvu pramene.

Vlachernský chrám prý založila císařovna Pulcheria mezi lety 450–453, dostavěn prý byl za Leona VI. (vládl 457–474). V chrámu byla zřízena kaple, v níž bylo uloženo *maforion* (plášťěnka) Bohorodičky přinesené sem z Palestiny jako relikvie z Jeruzaléma r. 473. Podle Prokopia dokončil stavbu císař Justinián za vlády Justina I. (518–527). Císař Hé-rakleios (610–641) vydal novelu, která stanovila počet chrámového personálu na 74 osob (z toho 12 presbyterů a 18 diakonů). Dal také tehdy rozšířit hradby Konstantinopole, protože chrám stál původně až za hradbami. Každý pátek se v tomto chrámu sloužila noční liturgie (*αγροπνία*). Za sporů mezi uctíváči obrazů a obrazoborci byl zničen ikonografický program chrámu, mozaiky s novozákonním cyklem – Kristus, Marie a světcí, které byly nahrazeny obrazy stromů, ptáků a jiné zvěře.

R. 1070 byl chrám velmi poškozen požárem, byl znovu postaven za císaře Romana IV. Diogena (1067–1070) a Michala VII. Dukase (1071–1078). Zcela byl zničen požárem r. 1434.

Chrám se původně skládal ze tří staveb: z centrální trojlodní baziliky s dřevěnou střechou, z ostatkové kaple, v níž bylo uloženo *maforion*, a z *lusmatu* – koupele, kaple s malým bazénem, do něhož prý štila „svatá voda“ (*άγιασμα*). Tato část se dělila na odkladiště oděvů a na bazén krytý kopulí. Stěny byly zdobeny obrazy. V jednom výklenku byla ikona Panny Marie Vlachernské, původně snad typu *Brefokratúsa* (*Βρεφοκρατούσα*, chovající dítě), z jejíž rukou stékala voda do bazénu, v němž se císař každý pátek rituálně omýval. Mezi obdobné typy patří typ tzv. *Oranty* - (*Ζωοδόχος Πηγή*, životodárný pramen) v čelném postoji se zdviženýma rukama s otvory na ozdobách roucha, kudy odtékala zázračná voda.

K největším zázrakům Panny Marie Vlachernské patřila záchrana Konstantinopole r. 626 za útoku Avarů. S touto událostí bývá v některých pramenech spojován vznik první sloky (*kontakia*) slavného mariánského hymnu *Akathistos* (*Hymnus zpívaný vstoje*) za patriarchy Sergia. Někdy bývá tento hymnus přičítaný až Rómanovi:

*Vítězné velitelce vojsk já vzdávám vřelý dík
za slavné vítězství, jež zbavilo mě hrůz –
já tobě Matko Boží, jež v neštěstí mne chráníš.
ty takovou máš moc, již nikdo nezdolá,
před pohromou mne chraň, mých nepřátel mne zbav,
„Ty neposkvrněná!“ ti zvolám na počest.*

Tento hymnus patří k nejstarším zpívaným hymnům pravoslavné církve.

Po r. 1204, kdy Konstantinopol obsadili při 4. křížové výpravě křižáci, si chrám převlastnili Latiny (římskokatolická církev), pro ortodoxní církev jej vykoupil Jan III. Dukas Vatatzes.

Jižně od chrámového komplexu, poněkud výše než chrám, byl položen nový císařský palác (založen už kolem r. 500), používaný za Komnenů a Palaiologů (Vlachernský palác).

Ještě za vlády Osmanů (turkokratia) byl pozemek vykoupen cechem ortodoxních kožešníků, kteří nad pramenem znovu postavili malou kapli. Lze předpokládat, že archeologické výkopy v těchto místech by mohly objevit zbytky starého chrámu. Kaple je občas opravována, naposledy byla restaurována r. 1960.

V loňském roce mne požádal o informace o tomto chrámu p. Ing. ThMgr. Fedor Markovič z Mariánských lázní, který se po chemické stránce vodou zabývá, a v srpnu 2008 mi laskavě poskytl analýzu vody, kterou v kapli bylo možno nabrat do malých PVC lahviček rozměru asi 60 ml. Vzorek byl odebrán 22. dubna 2007 a analýza byla provedena ve dvou laboratořích jak klasickou chemií, tak i rentgenfluorescenční metodou:

pH	7,6
alkalita (mmol.l-1)	3,4
tvrdost celková (ON)q	39,8
Ca (mg/1)	210,4
Mg (mg/1)	45,0
Fe (mg/1)	0,1
Mn (mg/1)	2,6
Cl (mg/1)	198,8
SO ₄ (mg/1)	321,6
HCO ₃ (mg/1)	207,4
Uran (mg/1)	0,006
Radium (mg/1)	24,0

Rentgenfluorescenční analýza odparku vody ukázala vyšší obsahy stabilního (neradioaktivního) stroncia, ale i stopy bromu a chromu. Toto stroncium je stabilní a chemicky je velmi blízké vápníku, který je běžnou součástí vody. Voda je po chemické stránce natolik čistá, že v podstatě vyhovuje naší normě pro pitnou vodu.

Podle publikace J. Freelyho *Konstantinopol. Od křesťanství k islámu* přitahuje tato „léčivá“ voda stále křesťany i muslimy, což lze vysvětlit i tím, že vodě byla od pradávna přičítána v nejrůznějších náboženstvích očištná síla: v křesťanství obmytí křtem, znovuzrození křtem, v Eleusině očištění vodou o Velkých či Malých mystériích, při dionýsovských mystériích očištná koupel před obřadem, v mithraismu rituální omývání. Ostatně i v obyčejném životě hrála „chladná“ koupel v horkém podnebí důležitou „životodárnou“ roli, což vidíme i v řeckém ústním folklóru v často se opakujícím spojení *κρύο νερό* (studená voda).¹

BIBLIOGRAFIE

PALIURAS, A. *Ta Byzantiná Mνημεία, Οικουμενικό πατριαρχείο*. Geneve: Orthodoxo kentro tu Ikumeniku Patriarchiu, Athina: E. Tzaferis, 1989.

FREELY, J. *Κωνσταντινούπολη. Από τον Χριστιανισμό στο Ισλάμ*. Athina, 2001.

ONASCH, K. *Kunst und Liturgie der Ostkirche in Stichworten*. Leipzig: H Bohlau, 1981.

¹ Podobné prameny jsou známe i u nás. Jeden z nich, rovněž „mariánský“ (napodobující lurdský pramen), se nachází přímo na Praze 6 v údolí Housle v Lysolajích.

